

Litteratur

Ivar Agge: Straffrättens allmänna del. Föreläsningar. Första häftet. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning, XXII.) P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1959. 152 s. 21 sv. kr.

Det har været følt som et stort savn — både i Sverige og blandt fagfolk i de andre nordiske lande — at der ikke har foreligget nogen nyere systematisk fremstilling af den svenske strafferet. Forklaringen må bl. a. søges i den omstændighed, at man i en årrække har ventet på at få gennemført en omfattende strafferetsreform i Sverige. Professor *Ivar Agge* udgav i 1944 og 1948 de to første hefter af strafferettens almindelige del, men opgav at fortsætte efter planen, fordi reformarbejdet syntes at nærme sig afslutningen. Denne afslutning er endnu ikke kommet, men der er dog siden 1953 sket det meget betydningsfulde, at de to svenske strafferetskommissioner har afsluttet deres arbejde og afgivet betænkninger med forslag til en „brottsbalk“ og en „skyddslag“, og at disse forslag har været gjort til genstand for indgående drøftelser.

Professor Agge har nu, i stedet for at afvente en ny lovgivning, valgt at udgive en ny fremstilling, som skal baseres på det endnu gældende retsgrundlag og særlig koncentrerer om „de teoretiska och för svensk rätt grundläggande frågeställningarna på området“. Forf. betegner bogen som „en serie föreläsningar över straffrättens allmänna grunder samt läran om brottet och dess former“, — ikke som en systematisk fremstilling. Værket vil dog sikkert i mange henseender vise sig at opfylde de forventninger, man ville stille til en systematisk fremstilling, og det forstås let, hvor meget det vil betyde undervisningsmæssigt, at der her bydes på en sammenarbejdning af stof, som hidtil har måttet søges spredt eller i utidssvarende fremstillinger. Det første hefte har sit tyngdepunkt i en udførlig redegørelse for den svenske strafferets udvikling. Om den nærmere plan for de følgende afsnit kan man endnu ikke vide noget, men det fremgår af bemærkninger p. 37, at forf.s fremstilling ikke vil komme til at omfatte de strafferetlige retsfølger. Begrundelsen er, at der hører så meget kriminologisk og kriminalpolitisk stof til behandlingen af reaktionssystemet, at dette helst bør holdes udenfor strafferettens almindelige del, hvor strafbarhedsbetingelser o. l. behandles. Man forstår jo godt forf.s synspunkt; fremstillingen af ansvarslære og sanktionslære er to ret forskelligartede opgaver. Det er naturligvis et terminologisk spørgsmål, om betegnelsen „almindelig del“ skal dække alle almindelige retsregler, der normerer domstolenes afgørelser i straffesager, eller blot nogle af dem. Den omstændighed, at fremstillingen på nogle områder mere end på andre kræver omtale af lovgiverens intentioner, empiriske forudsætninger, reglernes praktiske virkninger, reformtanker etc., taler dog næppe særlig stærkt for at bryde med den tilvante opfattelse af „almindelig dels“ område. En anden sag er, at

planen for en ny fremstilling kan påvirkes af, om der på alle fagets områder er samme praktiske trang til en ny fremstilling. For Sveriges vedkommende stiller det sig således, at der foreligger en omfattende fremstilling af sanktionssystemet i bind III af „Kriminologisk Handbok“: „Om påföljder för brott“ af Ivar Strahl m. fl. (2. udgave, Stockholm 1955).

Bogens kap. I, „*Introduktion*“, begynder med et afsnit om *straffrettsvidenskaben*, dens genstand, forhold til begrebet kriminalvidenskab og inddeling i forskellige grene (p. 3—37). Forf. har ved tidligere lejligheder vist, at han nærer en levende interesse for de systematiske og definitionsmæssige spørgsmål, som melder sig for den, der vil skaffe sig overblik over det kriminalistiske fagområde. I det svenske oversigtsværk „Kriminologi“ (Stockholm 1955) behandlede forf. indgående den kriminologiske videnskabs forgreninger og forhold til andre forskningsområder. Med samme omhu har forf. nu placeret den dogmatiske strafferet i dens sammenhæng med procesret, forvaltningsret, kriminalpolitik, kriminologi o. s. v. og redegjort for hovedinddelinger indenfor strafferettens eget område, særlig sondringerne mellem „allmän straffrätt“ og „specialstraffrätt“ og mellem fagets almindelige og specielle del. Der omtales nogle spørgsmål, som rækker ud over den formelle ordning af stoffet, bl. a. om almindelige ansvarsreglers anvendelighed indenfor særlovgivningen og om fordele og ulemper ved ulovfæstet retsdannelse med hensyn til almindelige strafbarhedsbetingelser.

§ II handler om „*Straffteorier och straffrättsskolor*“ (p. 38—76). En grundig studie i straffeteoriernes udvikling og indhold har forf. tidligere fremlagt i bogen „Studier över det straffrättsliga reaktionssystemet“ (1939), som bl. a. kastede nyt lys over de generalpræventive problemer. I sit nye værk har forf. begrænset sig til en summarisk redegørelse uden indgående stillingtagen. Indenfor denne ramme præsenteres der her en overskuelig og letlæst oversigt over de forskellige skoler i straffeteorien, inddelt på sædvanlig måde i absolutte teorier, generalpræventive, individualpræventive og formidlende retninger. I indledningen til denne oversigt har forf. fremsat nogle velbegrundede kritiske bemærkninger om uklarheder og metodiske fejl, som undertiden hefter ved fremstillingen af strafferettens teoretiske grundlag: sammenblanding af fakta og vurderinger, af gældende ret og retspolitisk debat etc. Forf. har også givet udtryk for en meget negativ vurdering af århundredets straffeteorier (p. 38—39). Her ser han dog vist for mørkt på tingene. Der er trods alt sket visse fremskridt siden Kant's og Feuerbach's dage.

Her skal iøvrigt kun føjes et par noter til enkelte af bogens synspunkter vedrørende *generalpræventionen*. I afsnittet herom behandles i korthed teorierne om straffens afskrækkende og moraldannende virkninger. Det fremgår ikke af teksten, hvad forf. mener med at sige om „moralbildningsteorierna“, at de er „på det hela taget av rättsfiloso-

fisk och spekulativ karaktär“ (p. 54). Det centrale i disse teorier er jo dog, at de beskæftiger sig med et meget reelt spørgsmål, nemlig om straffesystemet kan virke adfærdsformende på borgerne (bortset fra den form for direkte afskrækkelse, som var det væsentlige for ældre straffetrukelsteorier). En anden sag er, at disse teorier om straffens „moraldannende“ og „moralforstærkende“ virkninger undertiden har fået et urealistisk præg som følge af den måde, hvorpå de er blevet udformet, f. eks. når man har frakendt domme til særforanstaltninger evne til at bidrage til moral- eller vanedannelse. — Forf. vender tilbage til generalpræventionen i afsnittet om de „formidlende retninger“, som bl. a. er repræsenteret i nordisk kriminalpolitik, hvor de fleste strafferetsforfattere ser det som en hovedopgave at finde en passende balance mellem generalpræventive og specialpræventive hensyn. Dette er også Agge's eget standpunkt, men han tilføjer nogle kritiske bemærkninger (p. 74). Forf. synes betænkelig ved den form for problemstilling i straffeteorien, at man primært går ud fra de individualpræventive formål og betragter almenpræventive hensyn som en „spærring“ eller „grænsenorm“, der omgiver individualpræventionens virkefelt. De forskellige former for prævention bør forenes på grundlag af kendskab til deres faktiske virkemåder; generalpræventionen bliver let undervurderet, hvis den blot optræder som en faktor, der sætter visse ydergrænser for specialpræventivt begrundede reformer. Det er muligt, at forf. her har anvist en pænere måde at formulere problemet på, men realiteten bliver dog nok nogenlunde den samme. Den af forf. kritiserede formulering har den fordel at være den, der svarer bedst til vor kriminalpolitiske situation. (Og er det ikke efter nutidens opfattelse den centrale opgave for straffeteorien at udtrykke motiverede antagelser om, hvorledes vi skal bygge videre på det reaktionssystem, som vi faktisk har?) Vore muligheder for at skaffe straffeteorien et grundlag af empirisk viden om generalpræventionen er stærkt begrænsede; vi er i vidt omfang henvist til at bedømme den skønsmæssigt. Om muligheder for specialpræventive landvindinger har man dog efterhånden kunne oplyse ikke så lidt. Vore meninger om reaktionssystemets fremtidige udvikling vil derfor — i al fald på den egentlige kriminalitets område — uundgåeligt få den form, at erfaringer eller underbyggede formodninger taler for individualpræventive reformer, og at vi samtidig skal prøve at respektere grænser, der sættes af andre hensyn, bl. a. af generalpræventive hensyn, såvidt vi nu kan danne os en mening om deres vægt. Man kan naturligvis risikere at undervurdere (eller overvurdere) de generalpræventive hensyn, men det kan ske, hvadenten man bruger forf.s formulering eller en anden; det ligger simpelthen i vanskeligheden ved at føre beviser og i individuelle forskelle med hensyn til den tro og entusiasme, hvormed man går ind for individualpræventive reformer.

Den sidste halvdel af bogen (p. 79—152) handler om *den svenske*

strafferets udvikling, særlig i perioden efter den endnu gældende straffelovs ikrafttræden i 1864.

Strafferettens udvikling i de nordiske lande i det 19. århundrede præges navnlig af fængselsreformerne og af arbejdet med at tilvejebringe almindelige borgerlige straffelove til afløsning af de gamle lov-
bøgers strafferetlige afsnit. I Sverige nedsattes en komité i 1811, og forslag til en straffelov forelå i 1832, revideret i 1844 af en ny komité. Resultatet blev i første omgang en række partielle reformer, derefter vedtagelsen af Strafflag 1864. Den danske borgerlige straffelov kom to år senere. Norge havde fået sin kriminallov allerede i 1842 og kom bl. a. af den grund hurtigere i gang med nye lovforberedelser, som førte til straffeloven af 1902. Fra omkring århundredskiftet blev man i alle de nordiske lande optaget af reformovervejelser under indflydelse af von Liszt's skole. Denne bevægelse fik sit mest gennearbejdede udtryk i den danske straffelov af 1930. I Sverige er, som allerede nævnt, en fuldstændig lovrevision først nu ved at blive gennemført, men til dens forhistorie hører en lang række partielle reformer fra de sidste 50 år. Det er meget nyttigt, at Agge i sin nye bog har givet en indgående og samtidig overskuelig redegørelse for hele denne udvikling i svensk ret. Hovedindholdet af reformerne refereres, og i noterne findes henvisninger til et omfattende materiale af afhandlinger, kommissionsbetænkninger, lovforslag o. s. v., som endnu jævnlig frembyder stof af interesse, når et strafferetligt emne tages op til drøftelse med henblik på lovændring i et af de nordiske lande. Forf. har lagt et stort arbejde i denne historiske redegørelse, som iøvrigt suppleres udmærket af hans afhandling „Från straffrätt till kriminalvetenskap“ i „Minnesskrift utgiven av juridiska fakulteten i Stockholm vid dess femtioårsjubileum 1957“.

Den historiske gennemgang slutter med et afsnit om de to betænkninger af 1953 og 1956. Det bliver nu lovgivningsmagtens sag at afgøre, i hvilken udstrækning den fremtidige retsudvikling skal baseres på de principper og forslag, som indeholdes i Straffrättskommittéens og Strafflagberedningens betænkninger. Knud Waaben.

Georg K. Stürup: Forvaringsanstalten i Herstedvester. Beretning om arbejdet 1935—1951. Udgivet af direktoratet for fængselsvæsenet 1959. 83 s. *)

Under en kriminalpolitik, hvor sanktionsvalget, dettes afpasning efter lovovertræderens personlighed og spørgsmålet om sanktionsfulbyrdelsens specialpræventive effektivitet placeres i forgrunden, må der tillægges beretninger fra anstaltsledere og andre, der er beskæftiget i kriminalforsorgens praktiske arbejde, en ganske særlig betydning. Straffens og andre kriminalretlige reaktioners specialpræventive værdi er kun i ringe omfang klarlagt gennem kriminologiske under-

*) Bogen kan kun købes ved henvendelse til direktoratet (pris 8 kr.).

søgelser; i betydeligt omfang må der bygges på anstaltslederes og andres praktiske erfaringer og skønsmæssige vurderinger af disse. Det er af afgørende betydning for retsmyndighederne, at sådanne erfaringer og vurderinger bliver gjort tilgængelige — og ikke forbliver internt anstaltsmateriale. Man har i de senere år kunnet konstatere en øget offentlighed omkring kriminalforsorgens behandlingsmetoder og resultater.

Overlæge Stürups beretning omfatter såvel kriminologiske undersøgelser som hans mere almindelige vurderinger af psykopatbehandlings diagnostiske og terapeutiske problemer og muligheder.

I betragtning af overlæge Stürups øvrige omfattende arbejdsopgaver er det imponerende, at han har kunnet overkomme at udarbejde denne omfattende redegørelse — og navnlig at samle og bearbejde det omfattende materiale, som redegørelsen bygger på.

Når dette er sagt, har man på den anden side svært ved at tilbageholde en vis beklagelse over, at der ikke har kunnet levnes forfatteren lidt mere tid til arbejdet. Det kan ikke skjules, at bogen indeholder uklare begrebsbestemmelser, og at nogle af undersøgelsesresultaterne — bl. a. som følge heraf og på grund af en mindre indgående differentiering af materialet — er mindre oplysende, end de formentlig efter en mere omhyggelig bearbejdelse kunne have været; hertil kommer, at tekstafsnittene tildels fremtræder i en noget uklar sproglig form — og i betydeligt omfang er referat eller gengivelse af, hvad forfatteren tidligere har skrevet. Man bør imidlertid være forfatteren taknemmelig for, at han nu har publiceret de foreløbige resultater, han er nået frem til, og med forventning se hen til den endelige bearbejdelse af det overmåde interessante kriminologiske forskningsmateriale, der her er taget op.

I et af de indledende afsnit (p. 6—11) gives en udmærket, kort og upretentiøs fremstilling af *psykopatforvareningens legale grundlag og historiske baggrund*.

Side 10—11 omtales kort nogle af de foranstaltninger, der efter straffelovens § 70 kan anvendes over for psykisk abnorme lovovertrædere, og det nævnes, at der kan anvendes „mindre indgribende forholdsregler som sikkerhedsstillelse og anvisning af eller forbud mod ophold på bestemte steder“; forfatteren udtaler videre, „at disse bestemmelser bruges yderst sjældent, måske for sjældent“ og bemærker i en kort note, at tilsvarende bestemmelser synes at blive langt hyppigere anvendt i Norge. Dette spørgsmål har ingen større betydning i den foreliggende sammenhæng; men forfatterens udtalelse virker overraskende; det er dog vist med god grund, at kaution praktisk taget aldrig er anvendt som kriminalretlig reaktion, og denne reaktion ses iøvrigt ikke at være omfattet af den norske straffelovs opregning af sikringsmidler; bestemmelser om ophold lader sig jo i praksis kun anvende i forbindelse med tilsyn, og på denne måde anvendes de da også i dansk praksis i et ikke helt betydningsløst omfang.

S. 18—28 refererer en af forfatteren i samarbejde med *cand. psyc. Kurt Palsvig* foretaget kriminologisk undersøgelse, der giver en *descriptiv analyse af forvaringsanstaltens belæg* i tiden 1935—1951, der er opdelt i fire perioder, A: 1935—41, etableringsperioden, B: 1942—45 „frigørelsesperioden“ (frigørelse fra fængselsmæssige arbejdsformer), C: 1946—48, den socialpædagogiske periode, D: 1949—51, delingsperioden (overbelæg i Herstedvester, aflastning — først ved en midlertidig afdeling i Vestre fængsel i København, senere gennem forvaringsanstalten i Horsens, der nu under overlæge Jan Sachs' ledelse er blevet et fast led i psykopatforvarings-institutionen — på linie med anstalten i Herstedvester).

Det kan ikke nægtes, at beretningens værdi — set fra retsmyndighedernes synspunkt — er noget begrænset, når den kun er ført frem til 1951. Det er formentlig først efter 1951, at psykopatforvaringsinstitutionen har fundet — om ikke sin endelige form — så dog en mere fast og stabil udformning og placering i reaktionssystemet. Med interesse imødeser man forfatterens senere — forhåbentlig snarlige behandling af perioden efter 1951.

I *tabel 3* gives en oversigt over antallet af første gangs indsatte — skønmæssigt fordelt efter „*væsentligste indsættelseskriminalitet*“.

Det viser sig, at der i årene 1935—51 ialt er indsat 704 mænd. For årene 1947—51 er indsættelsestallene henholdsvis 56, 72, 62, 91 og 41. Hermed kan sammenholdes følgende tal fra den officielle kriminalstatistik vedrørende antallet af mænd dømt til psykopatforvaring: 1951: 103 — 1952: 105 — 1953: 101 — 1954: 89 — 1955: 92 — 1956: 102 — 1957: 60.

Opdelingen efter væsentligste indsættelseskriminalitet omfatter grupperne „berigere“, vold og seksualkriminalitet. Interessant er den udvikling, der siden begyndelsen af 1940-erne har fundet sted i retning af at dømmes relativt flere berigere til psykopatforvaring; „farlighedskriteriet“ er i nogen grad blevet omfortolket; der lægges ikke i samme grad som tidligere — og som efter interneringsloven af 1925 — vægt på, om kriminalitetsfaren er en fare for „forbrydelse mod liv og legeme“. Gruppen „vold“ er næppe hensigtsmæssigt sammensat; den omfatter i meget udbydeligt omfang brandstiftere, der formentlig burde have været udskilt som en særlig gruppe.

Tabel 4 angives (i overskriften) at indeholde en oversigt over „samtlige de ved sidste dom pådømte kriminelle forhold“. Dette er imidlertid næppe rigtigt. Når det f. eks. nævnes, at de 704 personer er dømt for 349 tyverier, menes der formentlig noget andet — nemlig at 349 af de 704 er dømt for — eet eller flere — tyverier. Dette fremgår måske også — omend noget uklart — af fremstillingen s. 22.

I *tabel 6* opdeles materialet efter „*dominanskriminalitet*“ — men med hensyn til dette — meget vanskelige begreb savnes en nærmere bestemmelse. En nærmere opdeling gives i *tabel 7* med sondring mellem tyveri, svindel, polykriminelle, vold, brand og seksualkriminalitet. Man bemærker det relativt lille antal polykriminelle (6,5 %).

Tabellerne 9—13 indeholder opdeling efter *levnedsløb* (kronisk kriminelle, intermitterende og begyndere) og efter *alder*.

S. 29—56 indeholder oplysninger om *behandlingen* i de tidligere nævnte 4 perioder, samt i perioden 1925—35, d. v. s. i perioden før Herstedvester-anstaltens oprettelse, da de forvarede var anbragt i en fløj af arbejdsanstalten i Sundholm.

Oplysningerne fra Sundholm-perioden belyser på interessant måde værdien af „den lille gruppes princip“.

I afsnittet om 1935—41 drøftes og fremhæves betydningen af, at psykopatforvaringsanstalten er lægeligt ledet.

Iøvrigt knytter interessen sig naturligvis navnlig til fremstillingen af behandlingspunkterne i de seneste perioder. Denne fremstilling indeholder imidlertid ikke meget nyt og prætenderer vel heller ikke at gøre det. Forfatteren har flere gange tidligere skrevet om behandlingens retningslinier og gjort det på en mere udførlig måde, jfr. f. eks. den interessante afhandling i NTfK 1952, p. 3 ff. Det føles vist af mange som et savn, at man ikke gennem forfatterens publikationer får en mere konkret opfattelse af psykopatbehandlingsindhold — af dens særpræg i forhold til den almindelige fængselsbehandling, herunder navnlig behandlingen i arbejdshuset og de „moderne“ fængsler med relativt effektivt forsorgsapparat og psykiatrisk tilsyn.

I afsnittet s. 57—61 (og s. 43) samt i tabellerne 14—15 behandles *forvaringstidens længde*; p. 43 oplyses, at den gennemsnitlige forvaringstid for de personer, der var indsat før 1. januar 1945, var 3 år og 34 dage; iøvrigt er materialet opdelt i 3 grupper efter forvaringstiderne: Under 2 år, 2—4 år og 4 år og derover; midtergruppen er den største — navnlig for berigernes vedkommende; bl. a. under hensyn hertil havde en underopdeling af denne gruppe været ønskelig. Netop oplysninger om det her omhandlede spørgsmål er jo af væsentlig betydning for retsmyndighedernes stilling til valget mellem på den ene side psykopatforvaring og på den anden side psykopatfængsel eller almindelig fængselsstraf.

Størst interesse knytter sig utvivlsomt til forfatterens undersøgelse vedrørende *recidivet* for de prøvedskrevne forvarede, jfr. s. 62—65 og tabellerne 16—18, navnlig tabel 18. Recidiv er ikke præcist defineret; det siges, at „der på samme måde som for statsfængselsmaterialets vedkommende først (er) beregnet recidiv, når der efter prøvedskrivning og videre frem har været anvendt en ny foranstaltning af væsentlig karakter. Det drejer sig i de allerfleste tilfælde om genindsættelse“. — Det ligger dog formentlig i henvisningen til statsfængselsmaterialet, at recidiv — foruden kendelse om genindsættelse — omfatter dom til fængselsstraf, arbejds hus, sikkerhedsforvaring, psykopatfængsel, psykopatforvaring eller sindssygehospital, jfr. „*Menneske og miljø*“, nr. 7, 1948, p. 2.

I tabel 18 er anvendt en observationsperiode på 5 år. Recidivet er beregnet særskilt for hver af de 3 levnedsløbstyper (begyndere, in-

termitterende og kronisk kriminelle). — de 3 dominanstyper (berigere, vold, seksualkriminalitet) — og de 4 tidligere nævnte perioder A—D. Det forekommer overraskende, at der ikke inden for seksualkriminelle sondres mellem kastrerede og ikke-kastrerede. Inden for berigerne ville en sondering mellem tyveri og svindel have været af betydelig interesse.

Undersøgelsen viser for D-perioden følgende recidivprocenter: Berigere: 50,9, vold: 35,0 (det absolutte tal er kun 4), seksualkriminelle: 9,7 (det absolutte tal 3), samtlige: 40,6.

Det er, som forfatteren selv stærkt fremhæver, såre begrænset, hvad der kan sluttes fra sådanne recidivprocenter — og ved sammenligninger mellem de forskellige perioders procenter. I sidstnævnte henseende kommer det i betragtning, at der i tidens løb er sket ændringer med hensyn til sammensætningen af forvaringens klientel (flere — men formentlig også mindre grove — berigere), kastrationspraksis, forvaringstidens længde og genindsættelsespraksis. — Vil man forsøge at vurdere recidivet ved sammenligning med de recidivprocenter, der er udfundet ved andre recidivundersøgelser, f. eks. de i årsberetningerne fra direktoratet for fængselsvæsenet refererede undersøgelser vedrørende statsfængselsfanger og arbejdsfanger, må navnlig to forhold tages i betragtning, dels naturligvis de pågældende klientels forskellighed, dels den omstændighed, at recidivbegrebet i forfatterens undersøgelse formentlig i realiteten er snævrere end det sædvanligt anvendte recidivbegreb, idet det vist nok i et ikke helt ubetydeligt omfang forekommer, at en prøveudskrevets kriminalitet, selv om den er af en sådan beskaffenhed, at den for andres vedkommende ville medføre fængselsstraf, afgøres med tiltalefrafald, i forbindelse med en indskærpelse eller ændring af prøveudskrivningsvilkårene.

I et slutningsafsnit behandles „*Det diagnostiske problem*“. Forfatteren har tidligere behandlet spørgsmålet i NTfK 1948, p. 1.

Som det fremgår af ovenstående er det centrale og vanskelige problemer vedrørende psykopatbehandlingen, forfatteren har taget op, og som han agter yderligere at uddybe. Forhåbentlig vil forfatteren ved sit fortsatte arbejde med materialet også inddrage nye problemer. F. eks. ville en opdeling af materialet efter psykiatriske kriterier og en undersøgelse af disse kriteriers betydning være af væsentlig interesse. Endvidere måtte der formentlig i materialet være mulighed for en undersøgelse af forskellige spørgsmål vedrørende de mentalundersøgelser, der er foretaget under straffesagerne; der tænkes her ved på spørgsmål om holdbarheden af mentalerklæringernes konklusioner og erklæringernes betydning som udgangspunkt for det terapeutiske arbejde i anstalten. Endelig skal peges på, at materialet formentlig kunne danne grundlag for en værdifuld undersøgelse af anklagemyndighedens og domstolens stilling til prøveudskrivningsspørgsmålet, herunder forholdet mellem den lægelige og juridiske bedømmelse af dette spørgsmål.

Galtung, Johan: Fængselsamfunnet. Et forsøk på analyse. Oslo 1959, 253 s.

Sykes, Gresham M.: The society of captives. A study of a maximum security Prison. Princeton 1958, 144 s.

Der er kommet to så vesentlige bøker om fængselsforhold, at de krever noe mere omtale enn vanlige anmeldelser kan romme. Johan Galtung er en norsk vitenskapsmann som til tross for unge år har rukket å få med seg adskillig. Han startet som realist, tok matematisk-naturvitenskapelig embetseksamen, skrev en bok om Gandhis politiske etikk sammen med filosofiprofessoren Arne Næss, tok senere magistergraden i sosiologi, er leder av en avdeling for fredsforskning ved Institutt for samfunnsforskning, og arbeider akkurat nå ved Columbia universitetet i New York. I forbindelse med militærnekting satt han nærmere seks måneder i Norges største fængsel — Oslo Kretsfængsel — og benyttet svært meget av tiden til å studere det merkelige samfunn han plutselig var blitt en del av. Senere — gjennom en prisverdig liberalitet fra Fængselsstyret — fikk han adgang til å vende tilbake til fængslet og intervjuer både fanger og personell. Materialet benyttet han først som avhandling ved magistergraden i sosiologi. Boken representerer en ytterligere bearbeidelse av stoffet.

Gresham M. Sykes er en velskolet amerikansk sosiolog med kriminologi som spesialområde. Hans tidligere hovedarbeid: „Crime and society“ — er et helt fremragende arbeid, og hans nye bok om fængslet står ikke på noen måte tilbake for den første. Mens Galtungs bok er sterkt preget av deltagende observasjon og derav følgende personlige opplevelser, opplevelser som med adskillig besvær tuktes inn i vitenskapelige presentable folder, så er Sykes bok et produkt av den systematiske utenforstående observatør. Hva Sykes måtte mangle av personlig opplevelse tar han igjen i klar og dyptpløyende analyse. Enkelte av hans synspunkter, særlig når det gjelder fangevokternes situasjon, kommer temmelig sikkert til å bli klassisk lesing innen maktens sosiologi.

Maktens dilemma.

Sykes hovedpoeng er dette: Selv i en institusjon med maksimal vekt på sikkerhet, med uoverstigelige murer, med lyskastere og maskingevær, med den tilsynelatende absolutte makt hos vokteren — selv i en slik institusjon er vokteren sin fanges fange. Den absolutte makt fantes, kanskje, i den tyske konsentrasjonsleir. I et normalt fængsel hvor viktige verdier hindrer fullt despoti, der blir vokteren nødt til å etablere et slags samvær med fangen. Et amerikansk sikkerhetsfængsel representerer et autoritært regime så langt mot det ekstreme som man overhodet kan komme i et noenlunde demokratisk samfunn. Likevel får fangen makt. Makt til å si nei. Han får dette

— ifølge Sykes — først og fremst fordi et sikkerhetsfengsel har brukt opp nesten alle muligheter for *straff*. Fangen er kommet så langt ned på samfunnets rangstige at han ikke kan trues med å dyttes enda lengere ned, han har det samtidig så vondt at litt til ikke spiller noen nevneverdig rolle. Straff får ingen virkning innen et slikt system. Samtidig er de få belønninger som finnes innen systemet transformert til selvfølgelige rettigheter — noe som ofte skjer i systemer ledet etter rettslige prinsipper. Ønsket om å være rettferdig gjør at *alle* får del i de få privilegier som finnes. Privilegiene blir en selvfølge og derfor ubrukelige som belønninger vaktene kan bruke for å få fangene til å oppføre seg som ønsket. I stedet for belønninger som kan gis til oppmuntring, blir det rettigheter som kan fratras som straff. På ny en bagatellmessig straff i forhold til den store lidelse.

I denne situasjonen har vaktene et desperat behov for å kunne utdele *andre* former for belønning. Vaktene er avhengig av fanger for å bli høyt vurdert av ledelsen. Vaktene blir vurdert etter fangenes oppførsel. En skitten, bråkete avdeling setter vaktene i et dårlig lys. Flittig bruk av de få gjenværende straffemidler setter ham i et enda dårligere lys. Uavlatelig bruk av fengselets formelle sanksjonssystem skaper uholdbare forhold. Vaktene vet dette, og han griper i sin nød til en form for belønning som er særlig nærliggende, noe som både Galtung og Sykes fremhever: Han belønner fangen ved å overse de mindre brudd på reglementet.

Det kan dels dreie seg om reglementsbrudd som bidrar til å gjøre fangens situasjon mer behagelig, eller om brudd som er mere sportslig motivert, som skaper en viss spenning i en drepende kjedelig tilværelse. Galtung mener dette er en viktig årsak til reglementsbrudd i Oslo-fengslet. Morris — i en foreløpig ufullført undersøkelse — har observert det samme i et britisk fengsel. Men uansett årsaken, så er observasjonen vesentlig. Vaktene, med hele nasjonens autoritet i ryggen, vil i praksis måtte gripe til belønninger av denne type. De kjøper seg lydighet på enkelte områder ved å overse ulydighet på andre. Tendensen øker ved at enkelte av vaktenes arbeidsoppgaver litt etter litt overtas av fangene. Det er også ofte en belønning av fangen — og dessuten praktisk for betjenten.

Litt etter litt fører alt dette til at makten går over på andre hender. Og engang tapt er den uhyre vanskelig å vinne tilbake. Nye vakter vil være tynget av presedensen. Og ønsker den gamle vaktene å stramme taket har fangene kontrollmuligheter ved å antyde at ledelsen sikkert ville være interessert i budskap om tidligere tiders løse forhold. Alt dette leder ifølge Sykes i den samme retning. Den totale makt hos vaktene i det sikkerhetssystem han beskriver har på ingen måte forvandlet dem til brutale tyranner. Tvert om står vaktene under et konstant og sterkt press til å inngå kompromissløsninger med fangene. De kan bare sikre sitt herredømme ved å innskrenke det.

Men dette er en farlig løsning. Situasjonen er ustabil. Hvor skal grensen gå, hvor mye makt skal fangen få overta? Ledelsen, og også mange vakter, vil se med engstelse på situasjonen, det vil reise seg krav om en tilstramning. Men derved er systemet ifølge Sykes kommet inn i sin farligste fase. Den serie fangeopptøyer som gikk over USA i 1952—53, og som også rammet den institusjon som Sykes beskriver, har kanskje nettopp sammenheng med forsøkene på å endre maktbalansen. Tidligere beskrivelser av fangeopptøyene har inneholdt påstander om at fengslene *alltid* syder, en liten gnist kan når som helst få det hele til å eksplodere. Sykes tror ikke det er riktig. Han mener å kunne vise at fengslets liv beveger seg i jevne faser, fra den maksimale makt hos personellet, til meget stor makt hos klientelet. *Den farlige fasen inntreffer kort etter at man har forsøkt å forskyve maktforholdet til personellets favør.* Og faren ligger da ikke først og fremst i at det sprer seg en generell uvilje blant fangene. Faren ligger mere i at samværsformene forstyrres slik at nye fanger kommer opp som ledere. I den fase hvor vaktene deler noe av sin makt med andre, vil de på ingen måte foreta en tilfeldig fordeling. Det vil danne seg en gruppe privilegerte fanger, relativt stabile folk som vaktene mener det er grunn til å stole på og som også selv er interessert i å vise seg tilliten verdig. Jo mere harmonisk forholdet er til vaktene, desto flere privilegier får de selv, desto behageligere får de det, desto flere goder kan de distribuere videre til andre fanger. Denne distribueringen gjør dem samtidig til ledere i fengslet, den får deres ord til å veie mer enn andres. Når de da ønsker ro og samarbeid, så blir det ro og samarbeid. Men når så tilstramningen kommer, rammer den først og fremst disse ledere. De mister sine privilegier. Det behøver ikke hindre at de fortsatt er interessert i ro og orden og personlig fortsetter som mønsterfanger. Men tapet av privilegier betyr samtidig at de mister sin posisjon som ledere. Nye elementer dukker opp. Personer som i de rolige faser av alle blir oppfattet som plagsomme bråkmakere, som personer som realiserer sitt eget ønske om å vise seg på bekostning av fellesskapets behov, slike får plutselig en sjanse til å få andres tilslutning. Personellets maktovertagelse skaper også rebellernes makt.

Fra Sykes fengsel til Galtungs — det er som å komme fra en høytrykkskjele til et kjøleskap. Og det kaster et særlig klart lys på den norske fangevokters situasjon. For hans kollega fra USA var det håndfaste realiteter bakom kampen på å holde fangene i sjakk. Uansett maktfordeling var store deler av dagen fylt av oppgaven med å holde på fangene, hindre flukt, hindre opptøyer, hindre at de skadet hverandre. I det norske systemet mener Galtung at denne oppgaven er redusert til det minimale. I et korttidsfengsel, i de tross alt snille norske forhold, der blir vokteropp-gaven så ubetydelig at det skaper et problem for personellet. Å holde en norsk kretsfengselsfange inne-

sperret blir ikke så vanskelig *at det skaper tilstrekkelig innhold i rollen.*

I denne situasjon er det andre muligheter som står til rådighet. Først og fremst kan vaktene konsentrere seg om kontrollen av at ordensreglene i fengslet overholdes. Denne kontrollen er da gjerne knyttet til en teori om at samsvar med fengslets regler er en nødvendig og delvis også tilstrekkelig betingelse for samsvar med de regler som gjelder ute i samfunnet. Fangen kan når som helst bryte fengslets regler, det gjelder å passe på. Denne løsningen på vokterens dilemma er imidlertid lite tilfredsstillende. Ny kunnskap om fangebehandling gjør det tvilsomt for personellet om det er noe samsvar mellom overholdelse av regler inne og ute. Det blir mere og mere velkjent at den perfekte fange — han som blir konfliktfritt gjennom systemet — slett ikke har de største sjanser for å klare seg når han kommer ut.

I stedet for en yrkesrolle basert på bevoktning eller på kontroll av at reglene i fengslet overholdes, mener Galtung at vaktene stadig vil tendere i retning av det vi kunne karakterisere som et mere familiepreget forhold til fangene. De har ingen utdanning som gjør det mulig å etablere et mere profesjonelt forhold. Samtidig kan de vanskelig unngå å komme i et nært forhold til mange av sine fanger. De er sammen med dem meget store deler av døgnet. De blir intimt kjent med dem, og har få muligheter for å beskytte seg mot personlige bånd. Bånd som samtidig representerer en voldsom belastning.

På den annen side går jo mange av de offisielle forventninger i retning av at de skal ha et profesjonelt preget forhold til fangen. De skal behandle alle likt, være nøkterne og yrkespregede. Det skapes derved et dilemma for vaktene. Fængselsreformkomiteen (Oslo 1956) uttrykker det slik: „Det er da ikke å undres over at tjenestemennene i det daglige arbeid blir stilt i en konfliktsituasjon, i den ene retning trekker plikten overfor samfunnet, i den annen ønsket om å komme den enkelte fanges interesse i møte“.

Betjenten har vanskeligheter med å skape innhold i en yrkesrolle. Men vanskeligheten med å spille en familierolle er ikke mindre. Galtung (s. 206) uttrykker det slik: „Han trekkes inn mot fangen, men må til slutt beskytte seg selv mot de problemene fangen kan velte på ham ved å flykte over i yrkesrollen igjen. På den måten kan han oscillere fram og tilbake mellom rollemønstrene. I dagligspråket vil han som spiller yrkesrollen gjerne bli betegnet som „streng, men rettferdig og pliktoppfyllende“, mens han som spiller familierollen er „vennlig, imøtekommende og tar ikke så nøye på det“. Og da disse rollene ikke spilles i sosialt vakuum, men med stadig anledning til å iaktta andre betjentes rollespill (p. g. a. den åpne konstruksjon av fengslet) vil samhandlingen skape markante og ekstreme typer som distanserer seg fra hverandre. Deres rollespill overfor fangen vil samtidig være motspill overfor den andre betjentrollen. Pendlingen mel-

lom rollene vil ofte foregå meget hurtig. Er betjenten alene med en fange, kan han symbolisere at nå går han over i vennsrollsrollen ved å ta av seg luen. Så følger en hyggelig prat inntil offisielle sysler må utføres. Da kommer luen på plass, og samværet blir av en helt annen karakter. Den erfarne fange kjenner symbolene og misforstår ikke situasjonen. Ofte kan imidlertid de raske skiftninger skape vanskeligheter.

Lidelsen.

Galtung bok formidler rimeligvis mest presist opplevelsen „å sitte i fengsel“. Han skildrer fangens døgnrytme — en tilværelse hvor $\frac{3}{4}$ av tiden tilbringes på cellen — og fremhever spesielt en serie „pressstimuli“. Sykes går gjennom noe av det samme materialet. For oss alle kan begge bøker være vekkere ved så sterkt å fremheve smerten ved innesperring. Som Sykes poengterer: Den rent fysiske mishandling er forsvunnet. Det må imidlertid ikke få oss til å glemme at andre og ofte uundgåelige følger av fengselsoppholdet kan være like smertefulle. Fordi frihetsberøvelsen samtidig symboliserer en moralsk avvisning, vil alt som skjer i fengslet representere en konstant trusel mot fangens selvoppfatning. Uniformen, underordningen under vaktene, avskjæringen fra et vanlig seksualliv, mangelen på selvbestemmelsesrett. Nettopp det trivielle i mange av kontrolltiltakene er kanskje aller farligst. Det reduserer på ny fangens status til den svake og afhengige, til barnets. Det kan være vanskelig nok for et barn. Det blir tilnærmet umulig for en voksen som blir kastet tilbake til et forlenget passert stadium.

Reaksjoner på lidelsen.

Lidelsen skaper et beskyttelsesbehov, og blir drivkraften i systemet. På en eller annen måte må fangen lette presset, beskytte sin selvoppfatning mot det fri samfunns degradering. Galtung beskriver en serie „fluktreaksjoner“ som følger av presset. Fangen kan flykte inn i fengselssamfunnet, bli en mønsterfange som fullt ut identifiserer seg med autoritetene. Men mere nærliggende er en flukt inn i fangesamfunnet. Han vil da komme inn i et system hvor mange subtile mekanismer bidrar til å lette presset ved fangenskapet. Felleskapet er i seg selv en hjelp. Dessuten: Fengselssamfunnet er et samfunn hvor det hersker regler som skjærmer mot skyldfølelse. Galtung nevner noen regler: „Du skal ikke spørre direkte om hva en annen sitter for!“ „Du skal ikke åpent erkjenne deg skyldig i det du er dømt for, men helst legge skylden for lovbruddet på andre!“ „Du skal ikke moralisere overfor medfanger!“

Slike regler, sammen med en stadig mental bearbeidning av saken man sitter for, bidrar litt etter litt til å minske skyldfølelsen. Det man sitter for blir ikke galt, men i høyden dumt. Da blir det lettere å bære. Galtung later til å mene at de fleste fanger finner dommen

urimelig. Selv fant jeg blant *varetektsfanger*, i hvert fall blant vinningsforbrytere, stor grad av akseptering av den forventede dom (NTfK 1955, s. 210—232). Hvis begge resultater er riktige, styrker det tanken om at fengselsoppholdet fører til en stadig bearbeidning av saken. Dommen blir mere og mere urettferdig. Som beskyttelse mot fengslet blir man mere og mere skyldfri. Konsekvensene for resosialiseringmulighetene er i så fall åpenbare. Forholdet bør avgjort underkastes nærmere granskning.

Sykes snakker ikke om fluktmekanismer. Han benytter seg i stedet av en meget elegant analyseteknikk ved å gå inn i selve fangeterminologien og beskrive noen hovedpersoner som denne terminologien har hatt behov for å navngi. På samme måte som ørkenbeboeren har hundrevis av ord for forskjellige varianter av kameler og samene har like mange om rensdyr, så har også fangene behov for ord for viktige fenomener innen den verden de ferdes i. De har ord for tystere av forskjellige typer, enkelte ord så mettet med avsky at de ikke ville drømme om å benytte dem mot hverandre som spøk. De har ord for fanger som bryter alle solidaritetens regler ved å bruke fellesgoder som handelsvarer. De har ord for den respekterte fange — a real man — han som kan ta lidelsen uten å kny, som samarbeider med betjentene i den utstrekning det kan hjelpe fellesskapet, men som aldri går så langt i samarbeidet at det kan oppfattes som illojalt overfor medfanger. Det er nettopp denne fangetypen som skaper samhold i fengslet — og som blir truet ved de sporadiske tilstramninger av autoriteternes makt. Terminologien har også en serie betegnelser på seksuelle avvikere. Et hovedproblem i et langtidsfengsel blir å beholde oppfatningen av seg selv som mann. Homoseksuelle fanger tjener her som et selvfølgelig substitutt. Den maskuline parten i en slik forbindelse vil ikke bli møtt med særlig sterke negative sanksjoner fra medfangenes side om han bare passer på å være ekstremt maskulin. Usikkerheten som de manglende kvinner skaper i miljøet, skaper tilsvarende grobunn for ekstrem mannlighet. De innsatte må falle tilbake på slike sekundære bevis på mannlighet som tøffhet og brutalitet.

— — —

Det er vanskelig å foreta en samlet vurdering av de to bøker som her er omtalt. Det ville kanskje heller ikke være helt rettferdig. Sykes bok er skrevet av en erfaren forsker innen området. Den er klinkende klar i sin disposisjon, og den er til sosiologi å være helt oppsiktsvekkende velskrevet. Galtungs bok er skrevet av en dengang student som i sannhet uvillig dumpet inn i systemet, og som senere i all sin ferd har dokumentert et fruktbart hastverk. Men det bør ikke skjules, at leseren i adskillig grad må lide av unødig vanskelig terminologi og ikke mindre unødig besværlige forkortelser. Boken er ikke så velskrevet som andre arbeider fra Galtungs hånd, og den er tildels dårlig disponert — svært mye av stoffet om „Fangens press-stimuli“ synes

f. eks. å høre mere harmonisk inn under „Fangens fluktreaksjoner“. Begge disse hovedoverskrifter finnes i innholdsfortegnelsen, men ikke inne i boken. At resultatene av intervjuene med fangene får såvidt stor plass er etter min oppfatning også en svakhet. Ikke mindre enn 40 prosent av fangene nektet å la seg intervju. Det er en så stor nektelsesprosent at verdien av de resterende svar blir alvorlig svekket. Det virker da også helt overflødig å legge så stor vekt på de formelle intervjuene all den tid forfatterens direkte observasjoner hele tiden både er skarpe og i aller høyeste grad relevante for enhver med interesse for fengselsforhold.

De to forfatters forskjelligeartede utgangspunkt som henholdsvis fange og forsker har også satt sitt preg på bøkene. Først og fremst tror jeg det har bidradd til å forstørre inntrykket av forskjeller mellom det amerikanske og det norske fengsel. Det gjelder spesielt forskjellene i betjentenes totale situasjon. Galtung har i imponerende grad klart å gjøre sin fremstilling objektiv. Men som han selv sier har han hverken villet eller kunnet gi betjentene like utførlig behandling som han har gitt fangene. Og det er vel trolig at hans utgangspunkt som fange i noen grad har bidradd til å tilsløre vokteroppgaven. Det er formodentlig et karakteristisk trekk ved fangetilværelsen at svært meget av den annen parts adferd oppfattes på en annen måte enn den er ment. Fangene tillegger betjentene andre motiver enn de faktisk har for sine handlinger. Så vidt jeg kan forstå har dette ført til at Galtungs beskrivelse av betjentene er kommet litt ut av balanse. Sett fra en fredelig fanges synsvinkel vil formodentlig en del av sikkerhetsreglene fortone seg som antikvert reglementsrytteri. Noen av betjentene vil etter hvert komme til å dele oppfatningen. Men for andre vil den dominerende oppgave stadig vekk være å holde på fangene. *Noen* vil alltid *forsøke* flukt eller beskadigelse av seg selv eller andre. Det må hindres, om ikke for annet så av hensyn til betjentenes renommé, Arbeidet med dette gir vel fortsatt adskillig innhold i betjentrollen — om enn et innhold som vanskelig lar seg forene med behandlingspregede idealer. Jeg tror dette resonnement forsåvidt styrker det dypt pessimistiske grunnsyn på fengslets resosialiseringsmuligheter som man både finner hos Galtung og hos Sykes.

Nils Christie.

Erik Strömgren: Psykiatri. 6. udgave. Munksgaard. København 1958. 371 sider.

Denne bog, der benyttes som lærebog i psykiatri af danske medicinske studenter, er udarbejdet på grundlag af *Jens Chr. Smith's* „Psykiatriske forelæsninger“ fra 1939. — 5. udgave (fra 1956) var imidlertid gennemgribende ændret, og i nuværende udgave er kun en del af sygehistorierne fra det oprindelige værk bevaret. I den sidst udkomne udgave er forandringerne beskedne og består især af forbedringer af neurosekapitlet.

At en lærebog i psykiatri må udsendes i ny udgave allerede efter to års forløb, berger for dens kvalitet. På kun 371 sider er det lykkedes at give en klar og præcis fremstilling af alle vigtigere psykiatriske kendsgerninger. Ved læsning af bogen bliver man gang på gang forbløffet over, hvor meget stof det er lykkedes at få med. Bogens overskuelighed og letlæselighed gør den fortrinlig egnet også for ikke-læger, og det er da også kendt, at adskillige jurister har læst bogen med betydeligt udbytte.

Fagmanden vil naturligvis savne adskilligt — ikke mindst diskussion og argumentation — hvilket imidlertid nødvendigvis må udelades i en kortfattet lærebog. Man må håbe, at forfatteren vil få stunder til engang at foretage en radikal revidering af *August Wimmer's* „Speciel klinisk psykiatri“ fra 1936, en bog, der indeholder praktisk talt hele sin tids psykiatriske viden.

Kaj Arentsen.

Frank Norman: Bang to Rights. Secker & Warburg, London 1958. 192 s. (15 shillings).

Frank Norman er svært kriminelt belastet. 27 år gammel har han afsonet 4 fængselsstraffe og er senest idømt corrective training i 3 år, men er prøveløsladt efter 2 års afsoning. Bogen beskæftiger sig næsten udelukkende med dette sidste anstaltsophold og er i mange måder at ligne med den gængse form for fangememoirer. Norman er usædvanlig bitter på retsmaskineriet i almindelighed og fængselsvæsenet i særdeleshed efter recepten: alle fængselsbetjente er dumme, sadistiske, løgnagtige eller upålidelige, fængselsinspektøren er inhuman, lægen senil og forsorgssekretæren inkompetent. Hans bitterhed synes accentueret af hans opfattelse af corrective training som et kriminalpolitisk bedrag, idet han hævder, at der ingen indholdsmæssig forskel er mellem almindelig fængselsstraf og corrective training. Der synes at være et vist hold i hans kritik, i hvert fald ser man anført i faglitteraturen, at corrective training-systemet, som indførtes ved Criminal Justice Act 1948 samtidig med preventive detention, har måttet bygges meget langsomt op.

Bogen er enestående, for så vidt som man har bevaret forfatterens egen primitive stil og særprægede ortografi, som i alle sværere ord nærmer sig den rene lydskrift. Dette i forening med stærk brug af slangudtryk giver imidlertid læseren et indtryk af ægthed og umiddelbarhed, som forhøjer bogens værdi.

Jon Johnsen.

Elizabeth Stuckley: Teddy Boys' Picnic. Anthony Blond Ltd. London 1958. 207 s. (16 shillings).

Forfatterinden er en varmhjertet børneven med et impulsivt og optimistisk gemyt, socialfilantropisk indstillet, personlig og økonomisk uafhængig, og dertil ejer af et gammelt, rummeligt hus. Selvom man var i besiddelse af de samme personlige forudsætninger, skulle

man nok betænke sig flere gange, inden man kastede sig ud i samme eksperiment som forfatterinden. Hun skildrer i denne bog, hvorledes hun i 1953 lod sig overrumple af nogle drenge til at åbne sit hjem for dem og deres kammerater — 30 ialt — fra arbejderboligerne i Londonforstaden, hvor hun boede, og underholde dem gennem 3 år inden for rammerne af en meget uortodoks ungdomsklub uden faste regler, uden kontingenter og regnskaber, uden driftskapital og uden medhjælpere. Hendes intentioner har utvivlsomt været de bedste, men det hele virker noget planløst og overfladisk. Forfatterinden må også konkludere, da hun på grund af ægteskab og svigtende kræfter ophæver klubben, at hendes indsats tilsyneladende har været uden varigere indflydelse på drengene, men hun håber dog, at den kærlighed og den interesse, som hun har kunnet ofre på dem, alligevel har sat sig spor i deres indre. Fremstillingen er bredt fortællende, dramatiserende og i passager rent autobiografisk.

Jon Johnsen.

J. Paul de River: Crime and the sexual Psychopath. Charles C. Thomas. Springfield, Ill. 1958. 346 s.

John Holland Cassity: The Quality of Murder. The Julian Press, Inc., New York 1958. 268 s.

Realistisk betonet samarbejde mellem retsvæsen og psykiatri har vi efterhånden vænnet os til som noget selvfølgeligt. Det er noget helt andet mange steder i verden, og det er sundt af og til at blive konfronteret med de vanskeligheder, der opstår, hvor de juridiske formalia er mere dominerende.

de Rivers bog skal være en hjælp for psykiatere, psykologer, sagførere, sociologer, kriminologer, præster, opdragere og alle interesserede i menneskelig adfærd. Der er tre forord: af en dommer fra Los Angeles, en U.S. senator fra Idaho, og et af forfatteren selv.

Selvom intentionerne utvivlsomt er de bedste, kan man ikke sige, at denne samling casuistik med autoritative forklaringer giver en skandinavisk fagmand meget. Der er mange sære standpunkter, og dispositionen er inegal. Voldtægt omtales på 3 sider. S. 231 står i en isoleret sætning: Rapists are sadists. S. 233 tales om de voldtægtsforbrydere, der ikke er sadister. Han anbefaler legemligt arbejde og spartansk levevis som kur imod homosexualitet, der antages at være ganske overvejende miljøbettinget.

Da børn kan gennemføre coitus, medens kønsskirtlerne endnu er uudviklede, finder forfatteren heri et argument til støtte for, at kastration ikke kan hjælpe overfor sexuel betinget kriminalitet.

Bogen er særdeles elegant udstyret med en del billeder, f. eks. af en nydelig 16-årig skoledreng med billedtekst: Sadistisk pædophil, der har dræbt en lille pige. Derefter følger et billede af det „uskyldige offer“ på sektionsbordet, og endelig 7 sider fotokopier af drengens egen beskrivelse af, hvorledes han, let alkoholpåvirket overrumpledtes af det, han var begyndt på. Bogen er ikke anbefalelsesværdig.

John Cassity's bog har større interesse. I drabssager, hvor resultatet af de psykiatriske undersøgelser fortsat, i U.S.A., kan være af næsten afgørende betydning for spørgsmålet liv eller død for sigtede, er kvaliteten af disse undersøgelser af afgørende betydning. Her i landet, hvor man har lejlighed til at udarbejde nøje redegørelser for sine lægelige undersøgelser, og hvor disse derefter kan undergives en lægelig vurdering, forstår vi ikke de vanskeligheder, der møder den amerikanske læge, når han i retten skal foretage en slags klinisk demonstration. I den lange række sager, der her er — ofte nødtørftigt — refererede, er der også lange ordrette referater af de væsentligste dele af interview'ene. Man forstår tilfulde, at forfatteren med en vis misundelse omtaler danske forhold, og at han glæder sig over, at udviklingen i New York går i retning af en mere realistisk vurdering af de psykiatriske forholds betydning i disse alvorlige sager.

Bogen henvender sig til amerikanske læsere i almindelighed og er sikkert der påkrævet. For danske fagfolk giver den en række interessante indblik i de praktiske forhold og dermed en vis forståelse af, hvorledes retssystemet virker i New York. *Georg K. Stürup.*

Alfred T. Nelson og Howard E. Smith: Car Clouting. — Charles C. Thomas Publisher, Springfield, Ill., U.S.A. 1958. 156 s.

Denne bog i „Police science“ serien omhandler en ganske speciel gren af politimæssig efterforskning og er skrevet for den praktiske politimand, hvis opgave det er at bekæmpe tyverier fra parkerede motorvogne. Denne form for tyveri er et overordentlig stort problem i U.S.A., idet værdien af det, der stjæles fra biler — automobildele, tilbehør såsom reservedæk, radioer, hjulkapsler samt tøj og andre effekter, efterladt i vognene — er tre gange så stor som værdien af selve de biler, der stjæles; dette sidste tal er anslået til 12 millioner dollars årlig. En dreven automobiltyv kan forlade sin egen vogn, bryde ind i en parkeret, aflåst bil, fjerne autoradioen og vende tilbage til sin egen vogn på mindre end 3 minutter.

Forfatterne, der har en årelang tjeneste i Los Angeles' politikorps bag sig, har udviklet en speciel metode til bekæmpelse af disse tyverier, væsentligst baseret på en efter en ganske bestemt teknik gennemført observation. Det er ikke skrivebords teorier, de fremfører, men ideer, råd og anvisninger, der alle har stået deres prøve i det daglige politiarbejde i en amerikansk storby. Fremstillingen er noget bred og omstændelig, men da emnet, mig bekendt, ikke har været genstand for udførlig behandling i andre håndbøger i politikundskab, og da forfatternes erfaringer og metoder også vil kunne være til nytte ved løsningen af andre politimæssige opgaver, kan bogen også være af interesse for skandinaviske politifolk. *A. Haslund.*

Academy Lectures on Lie Detection, Vol. II, redigeret af V. A. Leonard.
Charles C. Thomas Publisher, Springfield, Illinois, U.S.A.
1958. 156 s.

I U.S.A., hvor videnskabelig forskning og akademiske discipliner er langt mindre traditionsbestemt og langt mere udspecialiseret end på vore hjemlige længdegrader, har man bl. a. noget, der kaldes „The Academy for Scientific Interrogation“, hvis medlemmer fortrinsvis består af professorer i psykologi, politikundskab eller dermed beslægtede fagområder samt praktiserende „Polygraph Examiners“. Denne sammenslutnings formål er at fremme tekniske metoder til afsløring af usandhed, at skabe og opretholde en høj etisk og professionel standard blandt fagets udøvere, at samle og fordele oplysninger og materiale vedrørende afsløring af usandhed og at stimulere interessen hos videnskabsmænd og andre for fælles stræben og fremskridt. Dette „Academy“ afholdt i 1957 et seminar i Hot springs, Arkansas, og 14 af de under dette seminar holdte forelæsninger er af V. A. Leonard, der er professor i „police administration“ ved universitetet i staten Washington, samlet og udgivet i bogform. Bogen indledes med en journalistisk beretning om opfinderen af „løgne-detektoren“, Leonard Keeler, der falder noget udenfor rammen af de øvrige bidrag i bogen, men som til gengæld godt kan stå mål med en thriller af mellemklassen.

Som et gennemgående tema i forelæsningserne fremholdes nødvendigheden af bedre uddannelse og strengere krav til polygraf-undersøgernes kvalifikationer. Der advares mod charlataner, der er egnet til at bringe hele udviklingen af dette tekniske hjælpemiddel i efterforskningen i miskredit, samt mod salgsbrochurer fra fabrikanter af løgne-detektorer. Resultatet af en polygraf-prøve, siges det, beror for 10 % vedkommende på maskinen og for 90 % på undersøgeren. Polygrafen er intet tryllemiddel til løsning af alle sager; den er ikke en erstatning for efterforskning, men kun et væsentligt hjælpemiddel i denne. Apparatets anvendelighed til at udskille uskyldigt mistænkte og dirigere efterforskningen i den rigtige retning fremhæves. Dette illustreres bl. a. ved beretningen om en voldtægtssag: I de tidlige morgentimer var en fremmed trængt ind i sovekammeret hos en enlig boende kvinde og havde truet hende med en slagterkniv, men hun havde kæmpet med ham og jaget ham på flugt; på kort tid havde politiet anholdt 4—5 mistænkte, som straks blev „put on the machine“, der udskilte een af dem, hvis reaktioner tydede på, at han var den skyldige. Man koncentrerede derfor undersøgelsen om ham, og det lykkedes at skaffe et teknisk bevis mod ham ved hjælp af et andet videnskabeligt instrument, spektrografen. Den overfaldne kvinde havde for vane at kaste sit snavsede opvaskevand ud gennem køkkenvinduet, som den sigtede netop var kravlet ind ad, og en spektrografisk undersøgelse af afskrab fra vindueskarmen og fra den sigtedes benklæder viste identitet.

En enkelt af artiklerne (af *Fred W. Nicol*) fremtræder som en ukritisk, men blændende forsvarsprocedure for „maskinen“. Det er ikke, siger han, manglende videnskabelig underbygning og anerkendelse, men mangel på kvalificerede polygraf-undersøgere, der er bestemmende for domstolenes afvisning af polygrafen.

I et andet af bidragene (af *Starke R. Hathaway* og *Clinton B. Hanscom*) påvises det, at den væsentligste svaghed ved polygrafundersøgelserne ligger i fortolkningen af de grafiske figurer. Fortolkningen foretages af undersøgeren, der jo har kendskab til den undersøgte person og sagens nærmere omstændigheder, og bliver følgelig trods upartiskhed og tilstræbt objektivitet let subjektivt farvet og således mindre pålidelig. Forfatterne udvikler principperne for en på målinger og statistiske metoder baseret og derfor rent objektiv vurdering af prøveresultaterne og udtrykker den opfattelse, at den fremtidige videnskabelige forskning indenfor „lie detection“ bør koncentrere sig om dette problem, således at polygraf-undersøgelserne gennem større sikkerhed kan vinde større udbredelse og anerkendelse.

Det er en kendsgerning, at polygrafen vinder stadig større udbredelse i U.S.A., ikke blot indenfor strafferetsplejen, men på mangfoldige områder i det civile liv (pålidelighedsprøver ved antagelse af personale etc.). Ved de i Europa stationerede amerikanske militære enheder anvendes den ligeledes, og også andre steder i Europa er den begyndt at vinde indpas, f. eks. ved Det psykologiske Institut i Zürich. For den, der er interesseret i problemerne i forbindelse med denne „tekniske afhøringsmetode“, kan hogen anbefales til nærmere studium.

A. Haslund.

Philipp Huber: Vom Lügendetektor zur Kriminalgraphologie. Kriminalistik, Verlag für kriminalistische Fachliteratur, Hamburg, 1958. 76 s.

Den foreliggende håndbog giver en kortfattet og let læst oversigt over de i strafferetsplejen anvendelige psykologiske undersøgelsesmetoder uden at tilsigte nogen videnskabelig redegørelse for grundlaget og principperne for de forskellige metoder. Forf. deler i grove træk metoderne i to kategorier: løgnedetektoren og narcoanalysen, som han forkaster som uanvendelige og utilladelige, og de psykologisk-psykiatriske tests og kriminalgrafologien, som han godtager. Hans argumentation er dog summarisk og overfladisk; således slår han løgnedetektoren og narcoanalysen i hartkorn til trods for, at disse explorationsmetoder er væsensforskellige, idet den førstnævnte blot afslører visse fysiologiske reaktioner på følelsesmæssige spændingstilstande under en afhøring og således ikke indeholder noget angreb på den undersøgte „frie vilje“ og ytringsfrihed, medens sidstnævnte metode fremkalder en bevidsthedssløring og ophævelse af visse hæmninger og derigennem kan aflukke den undersøgte udtalelser og tilståelser, som han ikke ville fremkomme med i normal, vågen tilstand.

Også hvad angår anvendelsesmulighederne for de forskellige metoder er fremstillingen uklar. Forf. sonderer ikke mellem deres egnethed som tekniske hjælpemidler under efterforskningen af skyldspørgsmålet og deres anvendelighed som psykodiagnostiske hjælpemidler under mentalundersøgelsen.

Forf. er en varm tilhænger af den kriminalgrafologiske metode, — ja, han går endog så vidt som til at hævde, at en skriftanalyse under visse omstændigheder kan udgøre bevis for, at den pågældende ikke har begået den påsigtede forbrydelse. Eksempelvis, siger han, vil en person, hvis håndskrift viser tegn på manglende intensitet i driftslivet, kunne udelukkes fra mistanken om at være sædelighedsforbryder, og en person med en løs og springende skriftføring vil ikke være i stand til at udføre en vel planlagt og sindrigt udtænkt forbrydelse. I særlig egnede tilfælde, hævder han, nærmer den grafologiske erklæring sig det positive skyldbevis. Han nævner endvidere et par tilfælde, hvor grafologisk tydning af den sigtedes underskrift var bestemmende for den forhørsteknik, som blev benyttet overfor den sigtede, og som også førte til, at denne aflagde tilståelse.

Bogen, der er illustreret og forsynet med fyldige litteraturhenvisninger, indeholder mange faktiske oplysninger og kan derfor, hvis man ser bort fra enkelte omtvistelige vurderinger og påstande, anbefales til den, der ønsker en hurtig orientering indenfor dette specielle område af kriminalistikken.

A. Haslund.

R. A. F. Cooks: Keep Them out of Prison. Jarrolds Publishers Ltd. London 1958. 191 s. (16 shillings).

Forfatteren begyndte sin karriere i politietaten, men tog derefter socialrådgivereksamen og blev probation officer. Efter nogle års praktisk forsorgsarbejde blev han ansat som forstander for et nyåbnet probation hostel i Leicester, indrettet i en gammel, herskabelig villa. Om arbejdet gennem 5 år i denne ungdomspension for 20 drenge i 14—21 års alderen, næsten alle kriminelle, fortæller Cooks her levende og fængslende, belyst gennem otte udførlige case-stories. Hjemmets drift er baseret på, at alle drengene er beskæftiget uden for hjemmet og betaler for deres ophold, et princip som forfatteren tillægger den største pædagogiske værdi.

Cooks ser med megen skepsis på betydningen af psykiatrisk og psykologisk bistand i behandlingen af unge lovovertrædere og mener på grundlag af sine praktiske erfaringer at kunne fastslå, at samfundet ikke vil registrere noget fald i kriminaliteten, førend man har formået at genskabe familiegruppens positive indflydelse, som man kendte den i det mindre komplicerede samfund.

Jon Johnsen.

Eberhard Schmidhäuser: Gesinnungsmerkmale im Strafrecht. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. 1958. 276 s. DM: 27.— (indb. 31.—).

Både i tysk og nordisk straffelovgivning forekommer det, at der ved beskrivelsen af en forbrydelsestype er gjort brug af ord, som angiver et subjektivt eller i det mindste subjektivt farvet element i gerningsindholdet, i tysk ret eksempelvis: „roh“, „grausam“, „böswillig“, „rücksichtslos“, „ehrlose Gesinnung“, „Gewinnsucht“, „aus Habgier“ og „aus Eigennutz“. Tysk teori benytter udtrykket „Gesinnungsmerkmale“ om sådanne led i beskrivelsen af forbrydelser. Man fremhæver det fælles for disse sproglige udtryk, at de peger hen på træk ved gerningsmandens sindelag og altså ikke — som det ellers plejer at være tilfældet med „Tatbestandsmerkmale“ — refererer til noget rent ydre, objektivt, hvortil der svarer en subjektiv dækning i kraft af almindelige tilregningsregler. For den strafferetlige litteratur frembyder disse „Gesinnungsmerkmale“ først og fremmest problemer med henblik på fortolkningen af de enkelte sproglige udtryk; der melder sig altså en række isolerede, mere eller mindre væsentlige spørgsmål indenfor strafferettens specielle del. Om der herudover skal siges at foreligge nogen for disse bestemmelser fælles, almindelig problemstilling, heror i høj grad på, hvilken retsteoretisk og metodisk indstilling man går ud fra. Det synes egentlig tilstrækkeligt, at man i den almindelige del gør opmærksom på denne type af gerningsmomenter, f. eks. ved at tale om subjektive elementer i gerningsindholdet og pege på deres tilknytning til begrebernes forsæt og motiv. I tysk teori anses sådanne teoretiske problemer imidlertid for væsentlige, og de er senest taget op til drøftelse i en bog af *Eberhard Schmidhäuser*. Forf. indleder med en oversigt over subjektivt farvede gerningsmomenter i gældende tysk ret, derefter følger hans analyse af begrebet *sindelag* og af det almindelige strafferetlige grundlag for benyttelsen af dette begreb, herunder sondringerne mellem „Tatstrafrecht“ og „Täterstrafrecht“ og mellem objektiv uret og subjektiv skyld. Som det mest interessante i bogen må man sikkert nævne dens 3. del om „Gesinnungsmerkmale“ i gældende tysk strafferet. Her gennemgår forf. enkeltvis en række af de lovbestemmelser, som indeholder denne form for sproglig karakteristik; det er til dels fortolkningsproblemer, som kendes i beslægtet form i nordisk strafferet. *Knud Waaben.*

Günter Stratzenwerth: Verantwortung und Gehorsam. Zur strafrechtlichen Wertung hoheitlich gebotenen Handelns. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. 1958. 224 s.

I læren om de almindelige strafbarhedsbetingelser støder man på et praktisk mindre væsentligt men teoretisk interessant og omstridt problem med hensyn til bedømmelsen af strafbare handlinger, som en person har begået efter ordre fra en tjenstligt overordnet. I de

nordiske lande er spørgsmålet ikke i synderlig grad fundet egnet til lovregulering, bortset fra militære forhold. Man har i almindelighed ment, at det var bedst at lade teori og praxis finde frem til rimelige resultater. Dog indeholder det svenske Brottsbalks-forslag af 1953 en regel, som hjemler straffrihed for den underordnede, når „lydnaden borde upprätthållas eller ansvar eljest skäligen icke bör åvila honom“ (22:9). Forslaget — som iøvrigt også dækker private retsforhold — betegner i forhold til de gængse synspunkter i teorien en større tilbøjelighed til at anerkende straffrihed, men det hviler ellers på den almindeligt antagne forudsætning, at den underordnede som hovedregel *ikke* fritages for ansvar, medmindre han har været i en diskulperende vildfarelse.

Den tyske litteratur om emnet er meget mere omfattende end den nordiske, og den er i 1958 blevet forøget med *Günter Stratenwerths* bog „Verantwortung und Gehorsam“. Det vil let føre for vidt at referere forf.s synspunkter i enkeltheder, idet meget af bogens indhold skal ses på baggrund af diskussioner, som er ført af tidligere tyske forfattere. Den største del af forf.s fremstilling er en temmelig abstrakt analyse af den tjenstlige lydighedspligts grundlag og grænser. Synspunkter fra tysk retsfilosofi og statslære spiller en fremtrædende rolle ved behandlingen af „den statslige autoritets legitimation“, som siges at ligge i „materielle værdier“, i en „materiel retsstatsidé“. På grundlag af afsnittene herom opstiller forf. „eine Vermutung der Rechtmässigkeit“, en formodning om tjenstlige befalingers retmæssighed; denne formodning har igen betydning for bestemmelsen af den underordnedes lydighedspligt. I nordisk ret ville det vistnok ligge de fleste fjernt at gøre brug af denne form for analyse, når man skal løse den ulovlige befalings strafferetlige problemer, som udspringer af en konflikt mellem den underordnedes pligt til at undgå strafbare handlinger og hans pligter i henhold til det tjenstlige underordningsforhold. Det skal dog siges, at forf. ikke ganske forbigår de retlige problemer, bl. a. om den underordnedes strafansvar i relation til forbindelse og uforbindende retstridige befalinger, men de behandles i stor almindelighed. Illustrerende eksempler forekommer næsten ikke. I et kort afsnit (p. 195—206) gennemgår forf. de positive regler om lydighedspligt og prøvelsesret i tysk ret. I forbunds-tjenestemandslovens § 56 findes følgende bestemmelse: „Tjenestemanden bærer det fulde personlige ansvar for retmæssigheden af sine tjenstlige handlinger. — Betæneligheder vedrørende retmæssigheden af tjenstlige befalinger skal tjenestemanden ufortøvet gøre gældende overfor sin umiddelbare foresatte. Opretholdes befalingen, skal tjenestemanden, hvis hans betæneligheder vedrørende dens retmæssighed fortsat består, henvende sig til den nærmeste højere foresatte. Stadfæster denne befalingen, skal tjenestemanden udføre den, *medmindre det ham pålagte forhold er strafbart, og strafbarheden er kendelig (erkennbar) for ham*; for eget ansvar er han befriet. Stadfæstelsen skal på begæring meddeles skriftligt“.

Knud Waaben.

Hans von Hentig: Probleme des Freispruchs beim Morde (Recht und Staat Heft 206/07). J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. 1957. 64 s. DM: 3.80.

Professor von Hentigs lille skrift handler om en række bevismæssige vanskeligheder, som kan forekomme i drabssager: falske tilståelser, svagheder i indiciekæder, vildledning eller anden skadelig påvirkning forårsaget af vidners eller andre medvirkendes optræden i retten, divergerende erklæringer fra sagkyndige etc. Noget dybtgående studie er den ikke. Ved hvert nyt tema fremsættes et antal trivielle eller oplagt uholdbare generalisationer, belagt med eksempler fra kriminalhistorien, f. eks.: „Med penge i baghånden er det lettere at forblive udenfor mistanke og organisere et forsvar. Om Molineux . . . hører vi etc.“. „At man fra huslægens side venter hjælp eller i det mindste villig neutralitet, viser en sag fra Karlsruhe“. „Ikke så få drab udspilles blandt personer, som har omgang med prostituerede, har talt med dem eller er blevet set af dem. I Helen Jewitts tilfælde o. s. v.“. „Ikke uden indflydelse er, ved siden af den lægelige eller kemiske experts ry og rang, det personlige indtryk, han gør. I Wharton-sagen o. s. v.“. „Ikke uden indflydelse er advokatens personlighed og det ry, hvormed han møder frem. I Halls-Mills-tilfældet o. s. v.“. Metoden er altså den anekdotisk-causerende, som kendes fra forf.s bøger om forbrydelsestypernes psykologi.

Knud Waaben.

Hans von Hentig: Vom Ursprung der Henkersmahlzeit. — J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen 1958. 276 sider.

Hans von Hentig er med denne bog vendt tilbage til emnet for sin tiltrædelsesforelæsning ved universitetet i Bonn i 1934. Et uddrag af forelæsningen offentliggjordes i 1937 i Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht. I sit forord til denne bog siger forfatteren selv, at han i de forløbne 20 år har lært meget og tænkt meget, som har kunnet føjes til emnets oprindelige behandling.

Kontakten med amerikansk litteratur og forskning i udlændighedsårene har i hvert fald sat tydelige spor i det foreliggende arbejde, der iøvrigt er præget af forfatterens store belæsthed. Han færdes tilsyneladende lige hjemmevant i det hedenske Norden, den klassiske græske og romerske verden og hos det gammeltestamentlige jødefolk som i den nyere tids Europa og Amerika. Han foretager strejftog til afrikanske og australske stammer og besøger melanesiske øer, indianere og eksimoer ved hjælp af kulturantropologiske værker, ikke mindst Frazers „The golden Bough“. De utallige litteraturhenvisninger og citater står i teksten og i fodnoter; man savner i høj grad en samlet litteratur — eller forfatterfortegnelse. Bogen indledes med en indholdsfortegnelse og slutter med et alfabetisk sagregister, der ikke indeholder forfatternavne.

Det sidste måltid (das Henkersmahl) og andre gunstbevisninger, som traditionelt og ceremonielt den dag i dag ydes dødsdømte før

henrettelsen, behandles af von Hentig som rituelle handlinger, der har til formål at forsonne moriturus med bøddel og dommer. Efter i et kort første kapitel at have redegjort for problemstillingen går forfatteren over til en skildring af den sidste gunst, mad og drikke før henrettelsen, sammenholdt med måltidsskikke forud for andre drabsformer, navnlig ofringer. Dernæst behandles andre gunstbevisninger som: Det sidste ord, den sidste elskovsrus, særlig celle, bad, festtøj, blomster, musik, løste lænker og opfyldelse af sidste ønsker af forskellig art.

I de følgende kapitler behandles aspekter af tro og overtro, der går ud på, at de døende er bitre og vrede, at de, som berøves livet før tiden, bærer nag mod dem, som er årsag hertil, hvorfor det gælder om at retfærdiggøre henrettelseshandlingen og opnå delinkventens tilgivelse og på anden måde forsonne ham, så han ikke efter sin død hjem søger de ansvarlige.

Særligt synes frygten for den døendes had og nag at være knyttet til det sidste ord og det sidste blik fra ham. Magiske forestillinger er knyttet til visse personer og tilstande i forbindelse med døden, den voldsomme død, ikke mindst henrettelsen. Det antages således, at jomfruer, svangre, fortvivlede, livstrætte og fastende bærer særlige kræfter i sig, hvorfor det gælder om at bryde denne særlige kraft ved at bringe den farlige tilstand til ophør, f. eks. derved at den unge pige berøves sin jomfrudom ved voldtægt før henrettelse eller ofring, ydelse af trøst og opmuntring til den fortvivlede, forhindring af selvmordsforsøg og tvangsfodring af fastende.

Døden er og har altid været omgivet af tabuforestillinger, både når det gælder dyr, og når det gælder mennesker. Forfatteren drager her visse paralleller mellem bøddlen og slagteren, krigeren, offerpræsten, jægeren og fiskeren, som det vil føre for vidt at komme nærmere ind på i denne anmeldelse.

I næstsidste kapitel omtales sjælelæren og forestillingerne om, at de døde hører med til vor omverden, og vi til deres, og i denne forbindelse omtales gravøllet, der på tysk betegnes som Leichenschmaus.

I sidste kapitel trækkes linierne op, og konklusionerne drages. Von Hentig afviser teorien om, at bøddelmåltidet kan føres tilbage til den gamle offerskik, der under navnet Johannisminne, Johannesliebe eller Johannistrunk har overlevet som en slags afskedsskik i visse situationer, nærmere står han til dem, der mener, at måltidet gives af frygt for, at den henrettede ellers vil „gå igen“.

Den, som tager imod sit sidste måltid (das Henkersmahl), aflægger stiltiende løfte om fred med dem, der er ansvarlig for hans død, og forpligter sig til efter sin død ikke at blande sig med de levende eller hævne sig på dem.

Bogens emneområde er snævert, men belyst med et væld af lærde citater på en bred kulturhistorisk baggrund. Noget væsentligt bidrag til pønologien, kulturanthropologien eller retshistorien er den ikke, dertil indeholder den for lidt originalt stof, ligesom det skorter på

såvel hypoteser som definitioner af de begreber, der opereres med. Forfatteren fremlægger et spredt og yderst interessant stof i oversigtsmæssig form og med flydende pen. Bogen vil være spændende læsning for kulturhistorisk interesserede med smag for det makabre.

Preben Wolf.

Hans von Hentig: Zur Psychologie der Einzeldelikte. I. Diebstahl. Einbruch, Raub. II. Der Mord. III. Der Betrug. IV. Die Erpressung. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Tübingen. 1954. 1956. 1957. 1959.

I årene 1954 til 1959 har professor *Hans von Hentig* udgivet fire omfangsrige monografier i serien *Zur Psychologie der Einzeldelikte*. De omfatter følgende forbrydelsesgrupper: 1) tyveri og røveri, 2) mord, 3) bedrageri og 4) afpresning.

Et fælles træk i disse skrifter er den umådelige stofrigdom, der inddrages i fremstillingen. Forfatteren er — som det vil være læsere af hans mangfoldige tidligere værker bekendt — uhyre belæst. Hans viden spænder fra oldtidens kulturer til nyeste amerikansk kriminologi, fra sagnhistorie og folklore til Pitaval og moderne forbryderbiografier, statistik og kriminalsociologi. Hvis hans hukommelse ikke har en enestående rækkevidde, må han være i besiddelse af et usædvanlig omfattende kartotek. Dertil kommer en litterær fremstillings-evne, der i høj grad levendegør det ofte tunge stof, men som desværre ofte skæmmes af en altfor effektiv dramatisering. Et andet minus ved disse monografier er den stadige sammenblanding af stort og småt, af vel underbyggede betragtninger og løst henkastede hypoteser.

Nærværende anmelder har ofte peget på det ønskelige i, at kriminologiske undersøgelser koncentrerer sig om enkelte forbryder- og forbrydelsestyper fremfor problemstillinger vedrørende „kriminaliteten“ som helhed, og ud fra dette synspunkt må det hilses med glæde, at von Hentig i de senere år har viet sine kræfter og sin vidt favnende viden til enkeltdelikternes psykologi. For dem, der vil beskæftige sig videre med de nævnte emnegrupper, foreligger her en materialesamling, som frembyder mangt og meget af interesse. Men det kan ikke nægtes, at både form og indhold af disse skrifter gang på gang må stemme til kritisk forbehold.

Stephan Hurwitz.

Tidsskrifter

Juristen, årg. 1958 og 1959.

1958: *Jens Jersild*. Et engelsk og et dansk forslag om bekæmpelse af prostitution (23—34). — *Jens Jersild*: „Amerikanerpiger“ (344—56) — *Niels Harbou*: En lovteknisk kritik. Om pønale og strafprocesuelle bestemmelser i særlovgivningen (539—55). — *Per Lindegaard*: Toldlovsforlagets straffebestemmelser (639—45). — *Louis le Maire*: anm. af Th. Thorsteinsson, Fra fremmede retssale (166—69). — *Carl Aude-Hansen*: anm. af Erik Christensen, Unge lovovertrædere (170—73). — *Frants Thygesen*: anm. af Louis le Maire, Spredt fægtning (174—75). — *Thorstein Eckhoff*: anm. af Verner Goldschmidt, Retlig adfærd (448—65). — *Anders Vinding Kruse*: anm. af The Danish Criminal Code (399—400).

1959: *C. Bang*: Den særlige klagerets virksomhed (157—71). — *Theodor Petersen*: Retsledelse (381—93). — *Carl Aude-Hansen*: Behandlingen af kriminelle under frihedsberøvelse (487—92). — *Frants Thygesen*: anm. af Anders Bratholm, Pågripelse og varetektsfængsel (51—55).

Ugeskrift for Retsvæsen, årg. 1958 og 1959.

1958: *Helge Hoff*: Kan retten forkaste nævningernes benægtende besvarelse af spørgsmålet om bortfald af straffen efter straffelovens § 71? (141—43). — *Mogens Arnholtz*: Nogle bemærkninger om rettens adgang til at forkaste en frifindende nævningekendelse efter norsk ret (258—60). — *Alvar Nelson*: anm. af The Danish Criminal Code (80).

1959: *H. Olafsson*: anm. af Anders Bratholm, Pågripelse og varetektsfængsel (228—35).

Fuldmægtigen, årg. 1958 og 1959.

1958: *H. Funch Jensen*: Nogle erstatningskrav i færdselssager (1—12). — *K. A. Frøbert*: Pornografi og trykkefrihed (19—24). — *Helge Hoff*: Forbindelsen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet (70—75). — *A. T. Bertelsen*: Om retsplejelovens § 925 (81—89). — *Tage Sinding*: Om påtalepraksis i sager angående pornografi (109—114, 121—128).

1959: *Henning Petersen*: En studierejse til U.S.A. (17—28, 41—52). — *Fr. Bang Olsen*: Petersen i spritriget (71—74). — *Hans Metzou*: Ungdomskriminalitet i U.S.A. (109—114, 132—144).

Tidsskrift for Rettsvitenskap, arg. 1958 og 1959.

1958: *Sv. Gram Jensen*: Determinisme og strafferet (250—55). — *Johs. Andenæs*: Privatlivets fred (369—404). — *Knut Sveri*: anm. af The Danish Criminal Code (92—94). — *Trygve Leivestad*: anm. af Knut Sveri, Barnevernsloven (281—86).

1959: *Anders Bratholm*: Den straffeprocessuelle betydning av at et bevis er skaffet til veie på ulovlig måte (109—32). — *Nils Beckman*: Karl Schlyter 80 år (273—76). — *Johs. Andenæs*: anm. af Knud Waaben, Det kriminelle forsæt (263—70). — Bilag til årg. 1959: 10 års register til TFR 1948—1957.

Svensk Juristtidning, årg. 1958 og 1959.

1958: *Harry Guldberg*: Från straff till skydd (1—13). — *Tore Strömberg*: Tankar om trafiksäkerhet (38—42). — *Bengt Hult*: Fängelse eller ungdomsvårdsskola (106—111). — *Maths Heuman*: Utblickar på brottmålsprocessen och brottsbekämpandet (145—50). — *Knut Sveri*: Ungdomskriminalitet i Sverige og Norge (151—61). — *Carl Svennegård*: Rättssäkerhet och skyddsvård (186—89). — *Hans Thornstedt*: Några problem rörande förmögenhetsbrotten (417—31). — *Bo Palmgren*: anm. af Yrjö Soini, Dömda — för vad? Krigsansvarighetsfrågan i Finland (91—95). — *Gerhard Simson*: anm. af Das Cubanische Strafgesetzbuch der Sozialen Verteidigung og Das Argentinische Strafgesetzbuch (183—85). — *Tore Strömberg*: anm. af Anders Bratholm, Pågripelse og varetektfengsel (305—10). — *Ivar Agge*: anm. af Verner Goldschmidt, Retlig adfærd (384—85). — *Ivar Strahl*: anm. af Knut Sveri, Barnevernsloven (385—87). — *Bo Palmgren*: anm. af Tore Strömberg, Åtalspreskription (526—29).

1959: *Hans Thornstedt*: Domaren och straffbudet (1—14). — *Lars Lindberg* og *Hans Thornstedt*: Bedömningen av bedrägeri medelst förfalskning vid återfall (194—98). — *Lars Welamson*: Svensk rättspraxis. Civil- och straffprocessrätt 1953—1957 (225—74). — *Bengt Hult*: Den pågående strafflagsreformen (482—88). — *Carl Holmberg*: Handläggningen av åtalsteftergiftsärenden (702—04). — *Arne Trankell*: Psykologisk bedömning av vittnesutsagor (641—72). — *Hans Thornstedt*: anm. af Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett (187—90), af Knud Waaben, Det kriminelle forsæt (598—601). — *Th. Thorsteinson*: anm. af J. B. Hjort, Dømt med rette? (278—80). — *Tore Strömberg*: anm. af Glanville Williams, The Sanctity of Life and the Criminal Law (281—82).

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, årg. 1958 og 1959.

1958: *Ernst Heinitz*: Der Entwurf des Allgemeinen Teils des Strafgesetzbuches vom kriminalpolitischen Standpunkt aus. — *Heinz Lefrenz*: Der Entwurf des Allgemeinen Teils eines Strafgesetzbuches in kriminologischer Sicht. — *Karl Alfred Hall*: Sicherungsverwahrung und Sicherungsstrafe. — *Armin Kaufmann*: Der dolus eventualis im Deliktsaufbau. — *Gerhard Luther*: Zur Nichtigkeit von Strafurteilen, insbesondere im Jugendrecht. — *Marc Ancel*: Chronique de droit pénal français (1950—1956). — *W. P. J. Pompe*: Niederlande. — *Werner Maihofer*: Zur Systematik der Fahrlässigkeit. — *August Wimmer*: Die Fahrlässigkeit beim Verletzungsdelikt. — *Max Kohlhaas*: Der Irrtum

über das Vorliegen oder Nichtvorliegen von persönlichen Strafausschliessungsgründen. — *Jürgen Baumann*: Kritische Gedanken zur Beseitigung der erfolgsqualifizierten Delikte. — *E. Dreher*: Die elfte Arbeitstagung der Grossen Strafrechtskommission. — *Telemachos G. Philippides*: Der Einfluss der deutschen Strafrechtswissenschaft in Griechenland. — *Ayhan Önder*: Die Entwicklung und Rezeption des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Türkei. — *Werner Niese*: Das Steuerstrafverfahren. — *Joachim Hellmer*: Kriminalpolitik und Sittenstrafrecht, dargestellt am Beispiel der Familiendelikte. — *Heinrich Schweikert*: Strafrechtliche Haftung für riskantes Verhalten? — *Gerald Grünwald*: Zur gesetzlichen Regelung der unechten Unterlassungsdelikte. — *Luis Jiménez de Asúa*: Das spanische Rechtsdenken und sein Einfluss in Europa. — *Th. Grunau*: Rechtsstaatliche Kontrolle des Strafvollzugs. — *Hans Heinz Heldmann*: Die Homosexualität im englischen Strafrecht. — *Alexander E. Catsantonis*: Griechenland 1953—1957. — *Eduard Dreher*: Für und wider die Todesstrafe. — *Karl Engisch*: Tatbestandsirrtum und Verbotsirrtum bei Rechtfertigungsgründen. — *Richard M. Honig*: Deutsche Strafrechtsreform im Lichte amerikanischer Strafrechtsgrundsätze. — *Leon Schaff*: Das Strafverfahren in Volkspolen. — *Walter Raeburn*: Die Probation im englischen Gerichtssystem. — *Hans-Heinrich Jescheck*: Der V. Internationale Kongress für soziale Verteidigung in Stockholm.

1959: *Hans-Heinrich Jescheck*: Die Bedeutung der Öffentlichkeit für die moderne Kriminalpolitik. — *Thomas Würtenberger*: Recht und Erziehung in der öffentlichen Jugendhilfe. — *Taira Fukuda*: Vorsatz und Fahrlässigkeit als Unrechtselemente. — *Günter Stratenwerth*: Dolus eventualis und bewusste Fahrlässigkeit. — *Ivar Agge*: Die Entwicklung des schwedischen Strafrechts. — *W. H. Nagel*: „Klassische“ und „Moderne Kriminologie“. — *José Cerezo*: Der finale Handlungsbegriff als Grundlage des Strafrechtssystems. — *O. A. Germann*: Grundlagen der Strafbarkeit. — *Hermann Mannheim*: Betrachtungen zum Entwurf des Allgemeinen Teils eines Strafgesetzbuchs. — *Hans-Jürgen Bruns*: Die Massregeln der Besserung und Sicherung im StGB-Entwurf 1956. — *Günter Warda*: Zur gesetzlichen Regelung des vermeidbaren Verbotsirrtums. — *Heinz Bindokat*: Zur Rückfallstrafe de lege ferenda. — *Hans Heinz Heldmann*: Der Homicide Act, 1957. — *Preiser*: Einheitsstrafe für eine Mehrheit gleichartiger Handlungen. Einzelstrafen für verschiedenartige Handlungen einer Mehrheit. — *Fritz Hartung*: Die Beleidigungsdelikte im Entwurf 1959. — *Armin Kaufmann*: Die Urkunden- und Beweismittelfälschung im Entwurf 1959. — *Michael Móra*: Erich Heller 1880—1958. — *Guiseppe Bettiol*: Über den gegenwärtigen Stand der italienischen Strafrechtswissenschaft. — *L. Joseph*: Die neuen Reformen des französischen Jugendrechts. — *Bernhard Schlegtehdal*: Die neue Regelung des Verhältnisses zwischen Öffentlichkeit und Justiz in Frankreich. — *Scherer*: Bericht über die Brüsseler Tagung der Internationalen Gesellschaft für Wehr-

strafrecht und für Kriegerrecht. — *Max Grünhut*: Rechtsvergleichende Bemerkungen zum deutschen Strafgesetzbuch. — *Eberhard Schmiedhäuser*: Objektive Strafbarkeitsbedingungen. — *Günter Stratenwerth*: Objektive Strafbarkeitsbedingungen im Entwurf eines Strafgesetzbuchs 1959. — *Ernst Joachim Lampe*: Täterschaft bei fahrlässiger Straftat. — *Hans Kühler*: Die Entschädigung des Verletzten in der Rechtspflege. — *M. Grünhut*: Geschichtliches über rationale Elemente im englischen Strafrecht. — *D. Karanikas*: Die theoretischen Grundlagen des griechischen StGB. — *Luis Jimenez de Asúa*: Bericht über das latein-amerikanische Strafrecht in den Jahren 1956 und 1957.

K. W.

NYUDKOMMEN LITTERATUR.

- Arentsen, Kaj*: Alkoholister og deres behandling. Fra klinikken for alkohollidende. Århus Universitets Psykiatriske Klinik. Risskov 1960. 80 s.
- Bemmelen, Jacob M.*: Sexual Crime Today. Martinius Nijhoff, S'Gravenhage. 86 s.
- Beretning om mødrehjælpsinstitutionernes virksomhed i tiden 1. april 1955 — 1. april 1958. Kbhvn. 1960. 99 s.
- Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1956 og 1957. Afg. af direktøren for fængselsvæsenet. Statsfængslets trykkeri, Nyborg 1959. 132 s.
- Bestemmelser om Fængselsvesenet. 1959. Utgitt av Fængselsstyret. Oslo 1960. 151 s.
- Bestemmelser vedr. Fængselsvæsenet i Danmark 1958. Udg. af Direktoratet for Fængselsvæsenet. S. L. Møllers Bogtrykkeri Kbhvn. 1959. 61 s.
- Betænkning fra Børne- og Ungdomsforsorgens pædagogiske nævn vedr. unge med særligt alvorlige tilpasningsvanskeligheder. Nr. 255. 1960. 81 s.
- Betænkning ver. Ungdomskommissionens betænkning om den tilpasningsvanskelige ungdom. Afg. af det af socialministeriet under 8. juni 1954 nedsatte udvalg. Nr. 252. 1960. 72 s.
- Comité de législation étrangère et de droit international: Le Code Pénal de l'Empire d'Éthiopie. Centre français de droit compare. Paris 1959. 271 s.
- Dupréel, J.*: Etudes et perspectives pénitentiaires. Imprimerie pénitentiaire. 1960. 108 s.
- Ferguson, Thomas and Agnes W. Kerr*: Handicapped Youth. Publ. for The Nuffield Foundation: Oxford University Press. London 1960. 141 s.
- Furieux, Rupert*: Guenther Podola. Crime Documentaries I. Stevens & Sons Ltd. London 1960. 319 s.